

דף שבועי

בס"ד

פרשת עקב, תשפ"ד, מספר 1583

"אין עוד מלבדו" – חוץ מעם ישראל

מיכאל קנובסקי

הראשון מבטא הבנה, שגם במקרה שאם שוכחת את עוללה, פרי בטנה, וקורה משהו טרגי לתינוק, אין זה בשל חוסר אהבה, אלא בשל היסח הדעת שגרם לאסון. הדימוי השני, לעומת זאת, מבטא מצב של גירוש; מצב שבו כל האהבה שהייתה בין בני הזוג ביום חתונתם הפכה (לעיתים) אף לרגשות שנאה ולניתוק קשר טוטאלי. לכן ישעיהו מדגיש ואומר "אי זה ספר פְּרִיתוֹת???" לא היה ולא נברא!

דימוי הקשר שבין ה' לישראל כקשר של נישואין אינו מצוי בתורה. שם ישנו שימוש בדימויים אחרים כגון היחס שבין אדון ועבד: "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים אני ה' אלהיכם" (וי' כה:נה), או היחס שבין אב לבנו: "בני אתם לה' אלהיכם" (דב' יד:א); וכן, "בני בכרי ישראל" (שמ' ד:כב). היחס שבין אב לבנו הוא אותו היחס שעליו מדבר ישעיהו בתחילת ההפטרה – היחס שבין אב לעוללה. כמובן שהיחס שבין הורה לילדו קרוב בהרבה מהיחס שבין אדון לעבדו. האדון יכול למכור את עבדו ולהיפטר ממנו לכשיחפץ, אבל הורה נשאר הורה ובן נשאר בן; אי אפשר לנתק את הקשר ביניהם. בשתי מערכות היחסים הללו, גם האב וגם האדון ידם על העליונה בהשוואה לעבד ולבן. אין כאן יחס שוויוני.

כנראה שיחסים כגון אלה לא ניחמו את עם ישראל בזמנו של ישעיהו, ולכן מופיע הדימוי החדש שהוא קשר שוויוני בין בני זוג. אין לנו ידיעה ברורה מתי נאמרו פרקי הנחמה בישיעהו, אבל גם ישעיהו וגם בן דורו הושע בן בארי משתמשים בדימוי של בעל ואישה בנבואתם על היחס שבין ה' לבין עמו.¹

בישעיהו נאמר: "ומשוש חתן על פלה ישיש עליך אלהיך" (סב:ה). אומנם, האהבה שוררת בין חתן לכלה, בין בעל לאישה, וכך גם בין אב לבנו, אבל אהבת הורה לילד שונה לחלוטין מאהבת איש לאישה.

1 אומנם, לפי המסורת, שיר השירים קודם לישיעהו ולהושע, ולפי חז"ל, הרעיה והדוד הם כנסת ישראל והקב"ה, אבל הכול כתוב שם באלגוריה ולא במפורש, כדימוי.

הפטרת פרשתנו, השנייה מבין שבע דנחמתא שנלקחו כולן מספר ישעיהו, מתחילה בהצהרת בני ישראל: "ותאמר ציון עזבני ה' וא-דני שכחני" (יש' מט:יד). פסוקים אלו באים אחרי קטע נפלא שבו ה' מבשר על גאולת ישראל:

כֹּה אָמַר ה' בַּעַת רְצוֹן עֲנִיתִיךָ וּבְיוֹם יְשׁוּעָה עֲזַרְתִּיךָ וְאַצְרִיךָ וְאַתְּנֶךָ לְבְרִית עִם לְהִקִּים אֲרָץ לְהִנְחִיל נְחֻלוֹת שְׁמֹמוֹת. לֵאמֹר לְאַסוּרִים צְאוּ לְאַשֶׁר בַּחֹשֶׁךְ הַגְּלוּ, עַל דְּרָכִים יָרְעוּ וּבְכָל שְׁפִימִים מְרַעֲיָתָם... רְנֵנוּ שָׁמַיִם וְגִילִי אֲרָץ וּפְצְחוּ הָרִים רְנֵה כִּי נָחַם ה' עַמּוֹ וְעַנְיוֹ יִרְחַם (יש' מט:ח-ט, יג).

אחרי אלפי שנות גלות, שבהן צרה רדפה צרה והתקיים בנו הפסוק: "בפקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר מפחד לבבך אשר תפחד וממראה עיניך אשר תראך" (דב' כח:סז), הקב"ה מבשר על הגאולה, בין אם זה נעשה ע"י הצהרת בלפור ובין אם הייתה עוד לפני כן, כאשר ארץ ישראל התחילה להניב פירות מעמלם של ידיים עבריות, שעל זה אומר רבי אבא: "אין לך קץ מגולה מזה" (סנהדרין צח ע"א). ובכל זאת, בני ישראל מסרבים להאמין. הם מרגישים שכוחי א-ל, ורוב רובם נשארם בגלות. ישעיהו מתווכח איתם ואומר להם: "התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך!" (יש' מט:טו).

היחס בין ה' לעמו ישראל בפסוק זה מדומה ליחס של הורה לילדו, או ליתר דיוק, ליחס של אבא לעולל בן כמה חודשים. נכון, לדאבוננו, ישנם מקרים שתינוקות נשכחים במושב האחורי של הרכב ביום קיץ חם, אבל ה' מבטיח "ואנכי לא אשכחך!". באמצע ההפטרה, דימוי היחסים בינינו לבין הקב"ה משתנה מיחסים שבין הורה לילד ליחסים שבין בעל ואישה, שנאמר: "כֹּה אָמַר ה' אֵי זֶה סֵפֶר פְּרִיתוֹת אִמְכֶם אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיהֶן" (יש' נ:א). ישנה כאן עליית מדרגה בהתנכרות שבני ישראל חשים מצד הקב"ה. הדימוי

* ד"ר מיכאל קנובסקי עורך מדעי ובוגר הכולל והמחלקה לביולוגיה באוניברסיטת בר-אילן.

רש"י מפרש מלשון הפרשה והבדלה, כלומר, אנחנו מפרישים ומבדילים את הקב"ה מכל אלוהי הנכר להיות לנו לא-לוהים, כשם שה' הפריש והבדיל את עם ישראל מכל העמים להיות לו לעם נבחר. רבי אברהם אבן עזרא מפרש את המילה "האמרת" מלשון 'אמיר', החלק העליון של העץ. לפי פירושו, כשם שאנחנו מרוממים ומגדילים את ה', כך הוא מרומם ומגדיל אותנו. רב סעדיה גאון פירש שאחת מהמשמעויות של השורש א.מ.ר. בערבית היא מלשון ייחוד; אנחנו ייחדנו את ה' בעולם וה' ייחד אותנו להיות לו לעם, כמו בברית הנישואים שבה הבעל מייחד את אשתו להיות רק לו.

האם היחס הזה תלוי ברצון הטוב של שני הצדדים? ומה קורה אם אנחנו מפסיקים לבחור בה' כא-לוהינו? ואולי, כפי שטוענים הנוצרים, ה' יכול לוותר עלינו ולבחור בעם אחר או בדת אחרת? לשם כך באה פרשת נצבים ואומרת: "למען הקים אתך היום לו לעם והוא יהיה לך לא-להים כְּאֲשֶׁר דָּבַר לְךָ וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב" (דב' כט:יב). רש"י מסביר על אתר:

לפי שדיבר לך ונשבע לאבותיך שלא להחליף את זרעם באומה אחרת, לכך הוא אוסר אתכם בשבועות הללו שלא תקניטוהו אחר שהוא אינו יכול להיבדל מכם.

הקשר בינינו לבין הקב"ה קיים לעולמי עד, ולא ניתן לנתקו. רש"י ממשיך שם וכותב: "עד כאן פירשתי לפי פשוטו של פרשה". כלומר, לפי רש"י, זהו פשט הפסוק ולא איזו דרשה יפה. אומנם, תהיינה עליות ומורדות במערכת היחסים הזו, אבל ה' הכול יכול "לא יכול להיבדל" מאיתנו; גם אם היה רוצה, הוא אינו מסוגל לעשות זאת. הקשר קיים לעד. מכאן אולי למדו הושע וישעיהו את הדימוי "החדש" שבו השתמשו בנבואותיהם.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

הנביא הושע צועד צעד נוסף בשווינויות בין עם ישראל לקב"ה: "וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא נֶאֱמַר ה' תִּקְרָאֵי אִישִׁי וְלֹא תִקְרָאֵי לִי עוֹד בְּעַלְלִי" (ב:יח). יחס הבעלות שמובנה בצירוף המילים "בעל ואישה" משתנה ליחס שווינוי שמשתקף מצירוף המילים "איש ואישה". ליחס השווינוי מתווספת גם אינטימיות בינינו לבין הקב"ה, שאילולי נאמרה על ידי הושע, לא היינו מעיזים לומר את המילים "וְיָדַעְתָּ אֵת ה'" (הו' ב:כב), ביטוי המקביל לידיעת אדם את חווה אשתו. אולם, למרות הייחודיות והתרוממות הרוח הקיימת במערכת יחסים זוגית, ישנה בעיה עם דימוי זה; לעיתים האהבה מתפוגגת, האינטימיות נעלמת, וקשר הנישואים ניתק. הושע הנביא מציין רעיון זה באומר: "רִיבוּ בְּאִמְכֶם רִיבוּ כִּי הִיא לֹא אִשְׁתִּי וְאֶנְכִי לֹא אִישָׁה" (ב:ד).

הושע התנבא בממלכת ישראל בזמן גלות עשרת השבטים. ישעיהו בן דורו, התנבא בממלכת יהודה. אנשי יהודה היו מודעים לחורבן ממלכת ישראל על ידי האשורים. בנוסף, בתקופת אחז, נחרבו חלקים גדולים מממלכת יהודה, ובתקופת בנו חזקיהו, נחרבה כמעט כל הממלכה על ידי סנחריב. עשרות עד מאות אלפים נהרגו או נלקחו בשבי, ורק ירושלים ניצלה. ישעיהו מתאר את מסע החורבן של סנחריב ביהודה: "וְנִוְתְּרָה בֵּת צִיּוֹן כְּסֶכֶה בְּכַרְם כְּמִלּוֹנָה בְּמִקְשָׁה כְּעִיר נְצוּרָה" (א:ח). הישראלים ששרדו את השמדת מלכות ישראל והיהודים שנותרו בירושלים הרגישו בוודאי כפליטי שואה, והאמינו שה' שכחם. ישעיהו מנחם אותם ואומר להם בשם ה' שאין שכחה לפני המקום: "גַּם אֶלֶּה תִשְׁכַּחְנָה וְאֶנְכִי לֹא אֶשְׁכַּחֶנּוּ!" וכשהעם שואל על האפשרות שהקב"ה נתן להם גט כריתות, עונה להם ישעיהו: "כֹּה אָמַר ה' אֵי זֶה סֵפֶר כְּרִיתוֹת אִמְכֶם אֲשֶׁר שָׁלַחְתִּיהֶן? גַּם הוֹשַׁע עוֹנֵה בְּצוּרָה דוֹמֵה: "וְאֶרְשָׁתִּיךָ לִי לְעוֹלָם". עם ישראל והקב"ה כאילו נישאו "נישואים קתוליים", שבהם אין היתכנות לגט. יכולים להיווצר מצבי קירבה יתרה או מצבי ריחוק, אך אין מצב של גירושין.

מהיכן העזו נביאים אלו והבאים אחריהם להשתמש בדימוי שמתאר שוויון ביחסים בינינו לבין הקב"ה? הרי אפילו אבי הנביאים משה רבנו לא העז לומר זאת? לעניות דעתי, משה אכן דבר על קיום יחסים שווינויים בין הקב"ה לעמו. בפרשת כי תבוא משה אומר לעם (דב' כו:יז-יט):

אֵת ה' הָאֱמַרְתָּ הַיּוֹם לְהִיּוֹת לְךָ לֹא-לֵהִיִּם וְלָלַכְתָּ בְּדַרְכֵי וְלִשְׁמַר חֻקֵּי וּמִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְלִשְׁמַע בְּקוֹלוֹ. וְה' הָאֱמַרְךָ הַיּוֹם לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה כְּאֲשֶׁר דָּבַר לְךָ וְלִשְׁמַר כָּל מִצְוֹתָיו. וְלִתְתֹךְ עֲלִיּוֹן עַל כָּל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָשָׂה לְתַהֲלָה וּלְשִׁם וּלְתַפְאֲרַת וּלְהִיתֶךָ עִם קְדוֹשׁ לֵה' אֱ-לֹהֶיךָ כְּאֲשֶׁר דָּבַר.

המילה "האמרת" ובהטיה שונה "האמירך" היא יחידאית במקרא, ואין אנו יודעים בדיוק מה פירושה, אבל המכנה המשותף לפירושים שניתנו לה הוא שמילים אלו מבטאות יחס שווינוי בינינו לבין הקב"ה.